

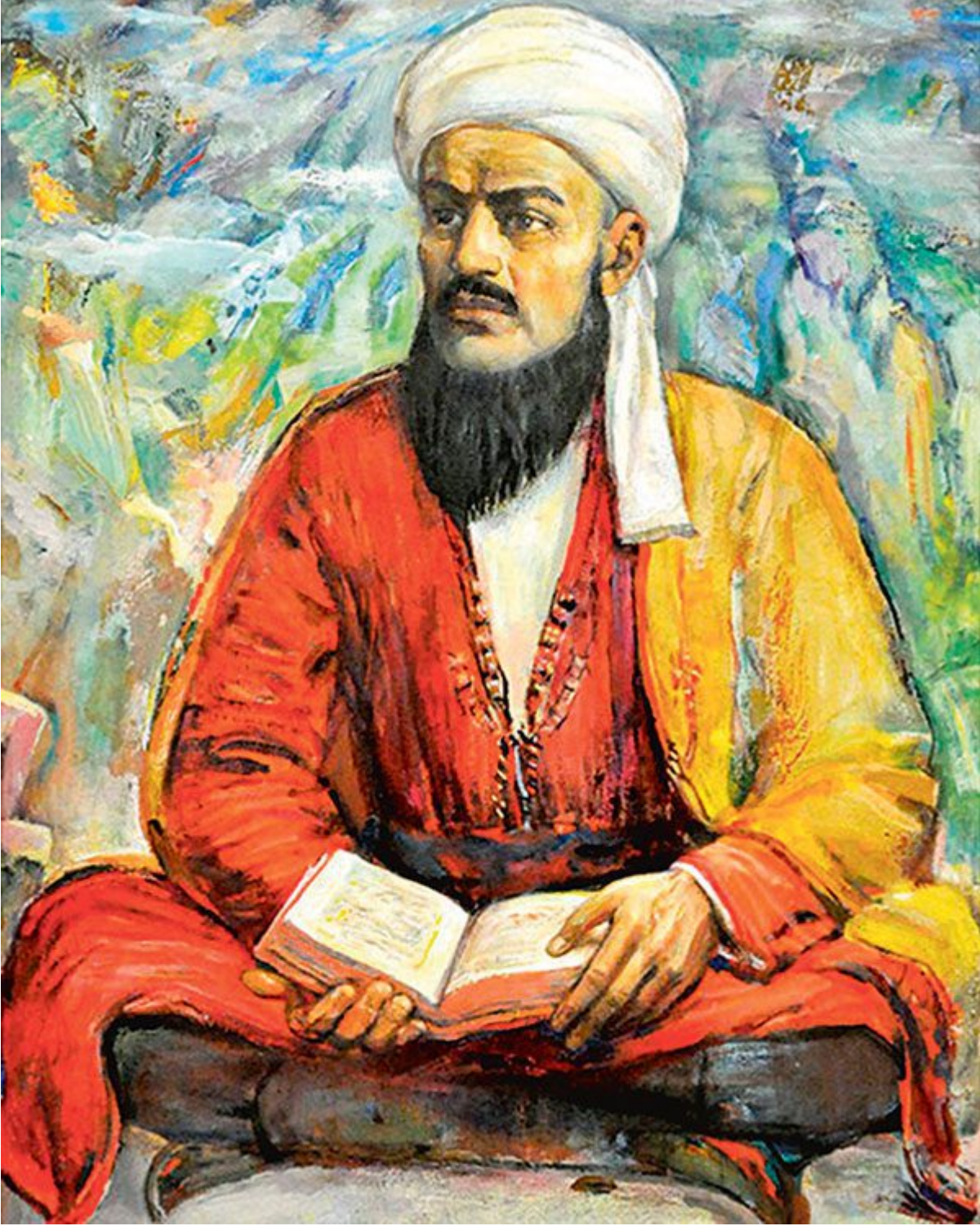
Türkmenistan'ın Düşünürü ve Milli Şairi «Mahtumkulu Firaki»

Büyük

Category: Kitapcy, Magtymgulyny öwreniş

написано kitapcy | 22 января, 2025

Türkmenistan'ın Büyük Düşünürü ve Milli Şairi "Mahtumkulu
Firaki" **Türkmenistan'ın Büyük Düşünürü ve Milli Şairi**
"Mahtumkulu Firaki"

Türkmen edebiyatı veya klasik Türkmen edebiyatı denildiği zaman ilk akla gelen şahsiyet şüphesiz Mahtumkulu Firaki'dir (1733-1738). Çünkü Mahtumkulu, yaşadığı dönemin toplumsal sıkıntılılarına kayıtsız kalmayan, Türkmen halkına yol göstermeye ve umut vermeye çalışan bir şair olarak, içinde bulunduğu toplumun hislerine tercüman olmuştur. Şiirlerinde Türkmen birliği, Türkmen ruhu ve şuuru, din ve tasavvuf, iyi insan ile kötü insan mukayesesi, sosyal hayat, eğitim ve kötü alışkanlıklar, nasihat gibi konular karşımıza çıkıyor.

17. yüzyıla kadar oldukça rahat ve müstakil bir hayat yaşayan Türkmenler, 1700'lü yıllardan sonra Hive Hanlığıyla İran Hanlığının düzenlediği seferlerle karşı karşıya kalmıştır. Yani 18. yüzyılda Türkmenler dış tehditler nedeniyle sıkıntılı bir dönem geçirmiştir. Aynı zamanda Türkmen boylarının arasında süregelen iç çekişmeler de merkezi otoritenin oluşmamasına neden olmuştur. Başta Mahtumkulu olmak üzere birçok şair ve toplum önderleri bu durumun farkında olarak Türkmenlerin birlik içerisinde olmaya davet etmiştir. Yerel idarecilerin zalimliği, din adamlarının kendi menfaatlerini düşünerek hareket etmeleri dönemin esas meseleleridir. İşte Mahtumkulu böyle sıkıntılı bir dönemde yaşamış ve bu meşakkatli dönemlerde Türkmenlere yol göstermeye çalışmıştır. Mahtumkulu Türkmenlerin, Göklen boyunun Gerkez aşiretinin Gışıklar kolundandır. Şair "İlidir" adlı şiirinde:
Yaz gelir vakit de geçer, gaflete düşmüş gözlerim,
Açayım desem açılmaz ne ağır uykuludur.
Bilmeyen soranlara söyleyin bu garip adımız,
Aslı Gerkez, yurdu Etrek, adı Mahtumkulu'dur. (Garryew 1975: s. 71).

Şeklinde dile getirir aslını. Mahtumkulu'nun babası Devletmehmet Azadi, 18. yüzyıl Türkmen şair ve önemli toplum önderlerinden biridir. Onun "Vagz-ı Azad", "Behiştname", "Beş Namaz", "Hekayat" gibi eserleri, rubaileri ve gazelleri bulunmaktadır.

Mahtumkulu ilk eğitimini babasından almıştır. Daha sonra Lebab'taki İdris Baba medresesinde, Buhara'daki Gögeldaş medresesinde ve Hive'deki Şirgazi medresesinde tahsilini devam ettirmiştir. İyi bir eğitim alan Mahtumkulu, Arapça, Farsça ve Çağatay Türkçesini öğrenmiş ve Nizami, Sadi, Fuzuli, Harezmi, Farabi, Biruni, İbn Sina, Kaşgarlı Mahmud, Ömer Hayyam, Mevlana, Hacı Bektaş Veli, Yunus Emre, Nevai, Ahmet Yesevi gibi Doğunun ve Türk dünyasının önemli şahsiyetlerinin, bilgelerin eserlerinden etkilenmiştir. Mahtumkulu İran, Afganistan, Özbekistan, Irak, Kazakistan ve Anadolu'ya seyahat etmiştir. İslam tasavvufunu bütün yönleriyle bildiği şiirlerinden anlaşılan şair, Türkmen Türkçesi ve Doğu Türkçesini birlikte kullanabilen, halk kültürü ile seçkin

saray ve din kültürü arasında ortak bir edebi anlayış oluşturabilmeyi başaran ender şairlerden biridir. Şair Türkmen birliği konusunu şiirlerinde sık sık işlemiştir.

Türkmenler bağlasa bir yere beli,
Kurutur Kulzum'u Derya-yı Nil'i,
Teke, Yomut, Göklen, Yazır, Alili,
Bir devlete kulluk etsek beşimiz.

Mahtumkulu'ya göre eğer Türkmenlerin gönlü, yüreği ve aklı bir olursa, bir sofrada yemek yenirse işte o zaman Türkmenlerin önünde hiçbir engel olamayacaktır ve bunu " Türkmenin" adlı şiirinde şöyle dile getirir:

Gönüller, yürekler bir olup başlar,
Tartsa yığın, erir topraklar taşlar,
Bir sofrada tayar kılınsa aşlar,
Kalkacaktır o ikbali Türkmenin.

Buradaki "sofra" Türk İslam kültüründe öteden beri kaynaşmanın, beraberlik içinde olmanın sembolü olarak kullanılmıştır. Aynı şekilde babası Devletmehmet Azadi de " Vagz-ı Azad" eserinde dağınık yaşayan Türkmen boylarının birleşmesi gerektiğini, merkezi otoritenin lazım olduğunu şu şekilde dile getirir:

Şaşırır yol ehli rehbersiz ola
Dağılır askeri serdarsız ola
Padışahı olmasa bir ülkenin
Olmaz imiş hayrı ihsanı onun

Şiirlerinin büyük kısmının yakıldığı ve tahrip edildiği bir başka şiirinden anlaşılmaktadır.

Gapyllykta düşman aldy daşımız
Dargadı her yana deni duşumuz
Bäş yılda bir kitap eden işimiz
Hep düşmanlar alıp weyran eyledi
Düşmanımı Jeyhun derya eyledi.

18. yüzyıl sonrası ve 19. yüzyılda Mahtumkulu'dan başka Nurmhammet Andalip, Magrubi, Őabende, Őeydayı gibi Türkmen Őairleri yetiŐmiŐtir. Mahtumkulu kendisinden sonra yaşayan Seydi, Zelili, Mollanepes, Mataacı ve Talibi gibi Türkmen Őairlerini etkilemiŐtir.

Glalek ANNAMURADOWA.

turktoyu Magtymgulyny wreniŐ